

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

Zdravka Biočina, Gordana Varošaneć-Škarić i Iva Bašić

PROZODIJSKI SUSTAV PRAŽNICA

*Zdravka Biočina, Filozofski fakultet, zbiocina@windowlive.com, Zagreb
dr. sc. Gordana Varošaneć-Škarić, Filozofski fakultet, gvarosan@ffzg.hr, Zagreb
Iva Bašić, Filozofski fakultet, ibasic@ffzg.hr, Zagreb*

izvorni znanstveni članak

UDK 811.163.42'282(497.5 Pražnica)

rukopis primljen: 28. 2. 2018.; prihvaćen za tisak: 12. 4. 2018.

U ovom je radu analiziran prozodijski sustav govora Pražnica na temelju spontanoga govora 15 izvornih govornika različitih dobrih skupina. Slušnom i akustičkom analizom željela se opisati današnja zvučna slika čakavskoga govora Pražnica. Rezultati su pokazali da govornici pražničkoga, uz očekivana tri čakavska naglasaka i prednaglasnu dužinu, ostvaruju još kratki i dugi uzlazni naglasak te zanaglasnu dužinu, što se potvrđuje i akustičkim podatcima. Istraživanjem nisu utvrđene veće razlike u naglasnom sustavu s obzirom na dob i spol, osim veće tonske razvedenosti ženskih govornika pražničkoga.

Ključne riječi: čakavsko narječje; prozodija; Pražnica; sociofonetika; akustička analiza

1. Uvod

Pražnica su malo mjesto u unutrašnjosti otoka Braća, u kojem se govori čakavskim narječjem. Akademski dijalektološki opisi svrstavaju čakavske govore otoka Braća u južnočakavske dijalekte s bogatim vokalizmom, redukcijom konsonantskih skupina te konzervativnim naglasnim sustavom. Poznato je da je čakavština od svih hrvatskih narječja sačuvala najviše arhaičnih osobina na svim jezičnim razinama, a posebice u naglasnom sustavu. Dosadašnja istraživanja bračkih čakavskih govora (Šimunović 1975, 1977; Menac-Mihalić 1985; Sujoldžić i sur. 1988; Galović 2012, 2017;

itd.) govore o klasičnom čakavskom tronaglasnom sustavu s prednaglasnim dužinama. Ovo istraživanje nema namjeru propitivati prethodna istraživanja govora otoka Brača, jer su se ista oslanjala na slušnu procjenu, već mu je svrha prikazati i akustički opisati složeni prozodijski sustav pražničkoga govora. Željelo se istražiti imaju li govornici Pražnica tradicionalniji naglasni sustav u odnosu na ostala čakavska mjesta otoka Brača te hoće li starija skupina govornika čuvati arhaičniji naglasni sustav u usporedbi s mlađom i srednjom dobnom skupinom govornika. Budući da je spontani govor temelj socio-lingvističkih istraživanja (Labov 1972), za potrebe je rada snimljen i analiziran spontani govor 15 govornika, po uzoru na novija sociofonetska istraživanja u Hrvatskoj (Kalogjera 1985; Kalogjera, Fattorini Svoboda i Josipović Smojver 2008; Varošaneć-Škarić i Kišiček 2009; Kišiček 2012; Bašić 2012, 2016; Vlašić Duić i Pletikos Olof 2014).

1.1. Brački govori

Prvi cjeloviti prikaz čakavskih govora otoka Brača iznio je Hraste (1940) na temelju govora Ložišća, a za ostale bračke čakavske govore donosi primjere različitih uporaba. Zanimljivo je da je u dvama radovima opisao i bračke štokavske govore (Hraste 1940b, 1951). Posebno se sustavno govorima otoka Brača bavio dijalektolog i onomastičar Šimunović. U brojnim radovima Šimunović (1975; 1977; 2006; 2009; 2011) opisuje fonologiju, morfologiju i leksik, ponajprije bračkih čakavskih govora, a posebice svoje rodne Dračevice. U *Rječniku bračkih čakavskih govora* (Šimunović 2006) autor donosi studiju bračkoga dijalekta i opsežan rječnik. Najveći broj riječi potvrđen je u najarhaičnijim govorima (Dračevica, Škripa, Donjeg Humca, Dola, Nerežišća, Pražnica, Bola i Pučišća), preciznije u „govoru današnjih sedamdesetogodišnjaka” u tim mjestima (Šimunović 2006: 13). Na temelju potonjega, razvidno je da se pretpostavlja da će govornici starije dobi bolje čuvati značajke dijalekta.

Šimunović (1975; 1977) u više radova opisuje naglasni sustav bračkih čakavskih govora. Prema njegovoj slušnoj procjeni sve čakavske govore na otoku Braču odlikuje čvrst i konzervativan tronaglasni sustav koji čine dva silazna naglasna, dugi $\hat{\text{}}$ i kratki (`)te akut (˘). S obzirom na broj, mjesto i fiziologiju naglasna Moguš (1977) dijeli čakavsko narječje u četiri naglasne skupine: staru, stariju, novu i noviju. Prema toj podjeli, čakavski govori otoka Brača pripadaju starom tipu, koji odlikuju sva tri navedena karakteristična naglasna (` , $\hat{\text{}}$, ˘), a mogu stajati na svakome slogu u riječi.

Prema njemu, ako su sačuvane i zanaglasne dužine riječ je o najstarijem tipu, dok mlađi ima samo prednaglasne dužine. Promjene u odnosu na stari tip mogu biti u izmjeni tona (metatonija), trajanja ili oboje. Uspoređujući silazne naglaske u čakavskome sa silaznim naglascima u standardnome jeziku impresionistički zaključuje da im je fiziologija jednaka ili vrlo slična: „Obično se smatra da je čakavski naglasak nešto manje ekspiratoran od štokavskoga, osobito kad je ispred ili iza njega nenaglašena dužina, a naglasak nešto kraći od štokavskoga.” (Moguš 1977: 54). Posebnu pozornost posvećuje akutu, jer ne postoji u standardnome jeziku, te zaključuje da se dugouzlazni štokavski naglasak razlikuje od akuta po tome što prvi ima ravnu putanju rasta, a drugi skokovitu. Ako usporedimo s nedijalektnim razinama, ovakav opis dugouzlaznoga potvrđen je i u novijim fonetskim akustičkim istraživanjima (Škarić 2007: 130; Pletikos 2008). Kad je riječ o dužinama, Šimunović (1977) kaže da su one u bračkim čakavskim govorima vrlo izrazite, posebice ispred silaznih naglasaka (dūšā, sōđit). Ispred akuta ih gotovo nikada nema, a u zanaglasnoj su se poziciji pokratile.

Menac-Mihalić (1985) proučava štokavsko-čakavske govorne odnose u čakavskom govoru Milne, preciznije naglasne prilagodbe riječi iz standardnoga jezika u milnarskom govoru. U radu opisuje tronaglasni sustav Milne kao stariji čakavski tip koji čine akut, dugi i kratki silazni naglasak te prednaglasna dužina (npr. rŭkà, rĕbàc). Unatoč velikom utjecaju štokavskoga na čakavski kroz medije, školu, crkvu i turizam Menac-Mihalić (1985) na temelju istraživanja zaključuje kao i prethodno Šimunović (1977) kako je čakavski naglasni sustav čvrst, tj. ostaje jednak brojem i mjestom naglasaka.

Dakle, iz navedenoga proizlazi da su dosadašnji opisi naglasnoga sustava bračkih čakavskih govora bili na temelju slušne percepcije, a rjeđe su akustički analizirani. Spomenut ćemo fonetsko istraživanje Vlašić Duić i Pletikos Olof (2014) koje donosi zvučne razlike u akutima triju narječja, varijacije akuta unutar jednoga mjesnoga govora te u govoru istoga govornika. Akustičke osobitosti akuta u čakavskim govorima opisale su na temelju govora jedne govornice iz Pučišća (Brač)¹ i dviju govornica iz Pitva (Hvar). Za akustičku analizu odabrane su riječi izgovorene u silaznoj jezgri. Rezultati su pokazali da se u izgovoru pojedinih govornika akut ostvaruje na različite načine, kako među govornicima istoga mjesnog govora tako i

¹ Autoricama je studijsku snimku na CD nosaču zvuka 2001. ustupio prof. Ivo Škarić, koji je organizirao i nadgledao snimanje u studiju Odsjeka za fonetiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu (Vlašić Duić i Pletikos Olof 2014: 38).

između mjesnih govora i narječja. Primjerice, Langston (2006; 2015)² akustički analizira naglasne sustave nekoliko sjevernočakavskih govora. Na manjem broju govornika (otprilike dva iz svakoga mjesta) provodi mjerenja tona i intenziteta u naglašenim i zanaglasnim vokalima. Na temelju dobivenih rezultata, Langston (2015: 71) zaključuje: „U sjeverozapadnim čakavskim govorima koji su ovdje analizirani nema dokaza za tvrdnju da su oštro podizanje tona ili „prelomljeni ton” karakteristika čakavskoga akuta.” Drugim riječima, autor tumači da je akut u analiziranim govorima ravne ili blago silazne intonacije koja je postojana tijekom njegova trajanja. Langston (2015) kao objašnjenje odstupanja od prethodnih opisa (Belićevih ili Ivšićevih) navodi moguće promjene u izgovoru te nepreciznost prijašnjih perceptivnih istraživanja.

Na temelju govora 16 različitih mjesta na otoku Braču Sujoldžić i sur. (1988) predlažu podjelu na četiri jezične skupine (prema sličnostima i razlikama u bazičnom rječniku). Te skupine rezultat su dvaju temeljnih narječja i njihovog miješanja. Prvu skupinu čine zapadna čakavska mjesta u unutrašnjosti (Bobovišća, Ložišća, Dračevica, Donji Humac, Nerežišća, Škrip, Dol, Pražnice, Gornji Humac i primorsko mjesto Bol), a drugu štokavsko naselje Sumartin. Istočna naselja (Selca, Novo Selo i Povlja) pripadaju trećoj skupini koju karakterizira čakavsko-štokavski govor, dok posljednju skupinu čine dva zapadna čakavska primorska mjesta (Milna i Sutivan). Zanimljivo je da se slične podjele mogu zamijetiti i na nekim drugim otocima, primjerice na Korčuli, što pokazuje kako i povijesna događanja utječu na govornu sliku otoka.

Od bračkih čakavskih govora još su detaljnije opisani govor Selaca (Vuković 2001, 2006; Šprljan 2015), govor Milne (Menac-Mihalić 1985, 2010; Galović 2012), govori Ložišća (Galović 2013) i Donjega Humca (Galović 2014).

Vuković (2006) posredno zaključuje da škola, mediji i geografska blizina štokavskoga Sumartina utječu na selački tronaglasni sustav koji je posljednjih godina dobio i „štokavski dugouzlazni naglasak”³. Mogli bismo napome-

² Langston je 2006. godine objavio knjigu *Čakavian prosody. The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*, a 2015. godine je objavljena i na hrvatskom jeziku. Parafraze u ovom radu navedene su prema hrvatskom prijevodu.

³ Vuković (2006) u opisu selačkoga govora rabi naziv „štokavski dugouzlazni naglasak”, iako se ne određuju nazivi naglasaka s narječnom odrednicom, nego se opisuju unutar pojedinih sustava, stoga smo taj naziv preuzeli uvjetno pod navodnicima.

nuti da je teško precizno odrediti kada se to dogodilo, budući da se takve promjene ne događaju naglo, a zvučnih longitudinalnih zapisa nema. Takav selački govor Vuković (2006: 194) naziva „hibridni čakavski s netipičnim četveronaglasnim sustavom”. U radu napominje kako važnu ulogu imaju i dužine, koje mogu biti i prednaglasne i zanaglasne.

U opisu fonologije mjesta Milne Galović (2012) osim osvrta na cakavizam, donosi i razlike u konsonantskom sustavu između mladih, srednje starih i starijih govornika. Zaključuje kako se cakavizam u Milni još njeguje (za razliku od Sutivana i Supetra), posebice kod starijih, dok mlađi govornici gube cakavizam i neke druge čakavske osobitosti.

Galović (2017) opisuje i fonološki sustav pražničkoga govora metodom dijalektološkog upitnika i slušne procjene. Utvrđuje da govor Pražnica očekivano sadrži brojne karakteristike čakavskih govora (očuvanost fonema /h/ i /f/, zamjena fonema /lj/ s /j/, nepostojanje fonema /dž/, tronaglasni sustav s prednaglasnom dužinom, redukcija konsonantskih skupina i dr.), koje su prisutne i u drugim čakavskim govorima na otoku Braču. Zaključuje da je govor Pražnica sačuvao svoja čakavska obilježja te da nije podlegao utjecajima izvana, za razliku od nekih drugih bračkih idioma. S obzirom na to da se dvije govornice iz Galovićeva terenskog istraživanja preklapaju s onima Biočine, Bašić i Varošaneć-Škarić (2017), napominjemo da su terenska snimanja pražničkih govornika u ovome ispitivanju obavljena većinom u 2015. te dijelom i u 2016. godini. Također, treba napomenuti i metodološke razlike u istraživanjima. Naime za ovo istraživanje koje se nastavlja na ono Biočine, Bašić i Varošaneć-Škarić iz 2017. godine, u obzir su uzeti samo oni govornici čija su oba roditelja iz Pražnica te koji žive u mjestu (barem) posljednjih 10 godina. Također, važnost je stavljena i na odabir govornika svih dobnih skupina kako bi se dobila današnja zvučna slika govora u mjestu Pražnica.

1.2. Govor Pražnica

Prvi samostalan opis pražničkoga govora nalazi se u zbirci pjesama Tomislava Dorotića *U pustinji ljubav (Eremo Blaca)*, za koju je Šimunović (2009) napisao tekst „Značajke pražničkoga govora”. Pjesme u zbirci napisane su na pražničkoj čakavici, a naglasio ih je Šimunović. Šimunović svrstava govor Pražnica među najarhaičnije čakavske govore na Braču što pripisuje dugoj izoliranosti i geografskoj poziciji mjesta u unutrašnjosti otoka. U tekstu se opisuje pražnička fonologija i morfologija te leksik, koji je u biti

prikaz rječnika Tomislava Dorotića. U tom kratkom pregledu vokalskoga sustava pražničkoga govora navodi se sustav od pet vokala ([a], [e], [i], [o] i [u]), koji mogu biti dugi i kratki. Dugi vokal /ā/ prelazi u dugi /ō/ (npr. [trōvā] za /trava/, [mōli] za /mali/ itd.). Do iste promjene dolazi i u zanaglasnim slogovima, ali se dužina pokratila (npr. [skītoš] za /skitaš/) (Šimunović 2009). U novije vrijeme došlo je do duljenja kratkonaglašenog /ā/, osim u posljednjim slogovima i jednosložnim riječima (npr. [mātere] od [māt], [pitāla] od [pitāla]). Uz vokale, Šimunović opisuje i samoglasno /r/, napominjući da se uvijek izgovara kratko (npr. [tʀs], [mʀs]).

Pražnički suglasnički sustav, kao i drugi čakavski govori, ne sadrži zvučne afrikate /đ/ i /dž/. Umjesto fonema /đ/ ostvaruje se /j/ (npr. [rojēnje] za /rođenje/, [mēja] za /međa/, a umjesto /dž/ ostvaruje se /ž/ (npr. [žēp] za /džep/, [svīdožba] za /svidodžba/). Fonemom /j/ zamjenjuje se i /lj/ (npr. [jūbōv] za /ljubav/), ali ne uvijek. Šimunović navodi primjer [dōljanin] koji se izgovara nesliveno. Bezvučna afrikata /č/ izgovara se palataliziranije u odnosu na standardnu afrikatu /ć/, kao i /ć/ koji Šimunović opisuje kao zatvoreni i praskavi /tʃ/. Suglasnik se /l/ ostvaruje na kraju riječi i na kraju sloga (npr. [stōl], dok se u participu aktivnom prošlom muškoga roda gubi (npr. /on je zvonī/ za /on je zvonio/). Artikulacijski zahtjevne suglasničke skupine pojednostavljuju se, tako da se uobičajeno prvi suglasnik ne izgovara (npr. [čēle] za /pčele/, [tīćī] za /ptićī/) ili se /d/ i /t/ ispred suglasnika izgovaraju kao /l/ ([pōl stīnu] za /pod stīnu/).

Prema Šimunoviću (2009) pražnički govor, kao i svi brački čakavski govori, poznaje tri naglasaka [˘, ˆ, ˜]. Akut⁴ [˘] je vrlo zastupljen, javlja se i na samoglasniku /ā/ u otvorenim slogovima (npr. [jāma] < [jāma]), osim ako /a/ nije finalan (npr. [trōvā] za /trava/). Prednaglasne dužine ostvaruju se samo ispred silaznih naglasaka (npr. [zōgōn]). Zanaglasni su slogovi uvijek kratki. Autor u tekstu donosi i morfološke napomene, s osvrtom na imenice, pridjeve i glagolska vremena.

Isti prikaz pražničkoga govora objavljuje se 2015. godine, u rječniku *Prožniški libar* (Ivelić 2015). Rječnik obuhvaća popis od oko 5 416 natuknica, koje nisu precizno naglašene.

⁴ Šimunović u svojim radovima rabi naziv čakavski akut, međutim neki autori upozoravaju da je taj termin neprecizan s obzirom na to da je riječ o naglasku praslavenskoga porijekla koji nije ograničen samo na čakavski dijalekt (v. Langston 2006, 2015; Kapović 2015).

U većem istraživanju⁵ provedeno je prepoznavanje 10 bračkih govora (Supetar, Nerežišća, Pražnica, Bol, Milna, Sumartin, Selca, Postira, Pučišća i Gornji Humac), među kojima je govor Pražnica bio najbolje prepoznat. Isti su rezultati potvrđeni i u manjem pilot istraživanju u kojem se prepoznavalo pet bračkih govora (Biočina i Varošaneć-Škarić 2017).

2. Metodologija

2.1. Ispitanici i materijal

Za potrebe analize snimljeno je 15 govornika iz Pražnica u razdoblju od rujna godine 2015. do rujna 2016. Odabrani govornici imaju zdrave glasove, podrijetlom su iz mjesta čiji se govor istražuje, žive u tom mjestu posljednjih 10 godina te su im oba roditelja iz toga mjesta. Govornici su podijeljeni po spolu ($N_M=5$, $N_Z=10$) i dobnim skupinama: mlađi (18 - 39 g.; $N=5$), srednji (40 - 59 g.; $N=5$) i stariji (stariji od 60 g.; $N=5$). Govornici su prije snimanja ispunjavali sociodemografski upitnik u kojemu su navodili: ime i prezime, godinu rođenja, mjesto rođenja, mjesto boravka, podrijetlo roditelja, stupanj obrazovanja, zanimanje i spol. Materijal za snimanje sastojao se od otvorenog popisa tema (igre iz djetinjstva, uobičajeni radni dan, hobiji, mjesto u kojem žive, običaji za blag dane) za spontani govor. Snimanje govornika započelo je intervjuom čiji je cilj bio spontani govor na dijalektu. Svi su govornici snimani istom opremom (Marantz PMD 660 i mikrofonom AKGC 391) u sličnim uvjetima: u prostoriji sa smanjenom bukom i mikrofonom udaljenim 10 cm pod kutom od 45°. Govornici su snimani u privatnim domovima, školama ili knjižnicama, u prostorijama bez zamjetne izvanjske buke⁶. Na temelju 10-ak minuta snimljenoga materijala u programu Cool Edit montirano je pet minuta spontanoga govora svakoga govornika.

2.2. Slušna procjena

Snimljen i montiran zvučni materijal spontanoga govora slušno su procjenjivala tri stručna procjenitelja, fonetičara. Za vrijeme preslušavanja snimki, vodila se evidencija o broju i vrsti naglasaka te o statusu dužina. Zbog zamjetne i vrlo izražajne uzlazne rečenične intonacije kod većine govornika iz

⁵ Provedeno u okviru izrade doktorske disertacije Biočine *Prepoznavanje i akustička analiza govora otoka Brača*.

⁶ S obzirom na izabrane akustičke mjere, koje ostaju sačuvane i u lošijim zvučnim uvjetima, za snimanje nije bilo nužno da se provodi u strogo nadziranom studijskim uvjetima.

Pražnica, izuzele su se riječi s uzlaznim intonacijskim jezgrama zbog utjecaja na procjenu naglasaka. Fonetičari su verificirali da 13 govornika ostvaruje pet naglasaka, dok dvoje nije ostvarivalo akut. Napominjemo da svrha ovoga opisa nije bila utvrđivanje sustava, već samo zvučni opis govora Pražnica, stoga je govorni materijal bio spontani govor u intervjuu s fonetičarom, kao što je uobičajeno u sociofonetskim istraživanjima, a ne popis riječi radi ispitivanja minimalnih parova. Stoga je na temelju spontanoga govora kod svakoga govornika izdvojeno najmanje pet govornih riječi za svaki naglasak i dužine. Verificirani naglasci provjeravani su u dva rječnika (Šimunović 2006⁷; Ivelić 2015⁸), posebice riječi s onim naglascima koji se ne navode u prethodno navedenoj literaturi (kratkouzlazni i dugouzlazni naglasak) te zanaglasne dužine.

2.3. Akustička analiza

Nakon slušne procjene naglasaka svi su verificirani naglasci i akustički analizirani. Zvučna analiza naglasaka provedena je u programu za akustičku obradu zvuka Praat (Boersma i Weenik 2015; verzija 6.0.31) koji se metodički redovito koristi pri analizi govora više od 20 godina. Na verificiranom uzorku određivalo se kretanje tona (u Hz) i razina intenziteta (u dB) u naglašenome i zanaglasnom vokalu, što je uobičajen postupak pri naglasnim mjerenjima (v. Škarić 2007; Pletikos 2008; Vlašić Duić i Pletikos Olof 2014). Kretanje tona mjereno je u Hercima na temelju triju vokala za svaki naglasak kod svakoga govornika. Na temelju ukupnih vrijednosti za svaki naglasak kod svih govornika izračunata je prosječna, minimalna i maksimalna fundamentalna frekvencija (F_0) naglašenoga i zanaglasnoga vokala. Zasebno su računane prosječne vrijednosti za naglašene i zanaglasne vokale za muške i ženske govornike, kako bi se utvrdilo postoji li razlika. Razina intenziteta (u dB) uspoređivala se u naglašenom i zanaglasnom vokalu. Iako mnogo čimbenika utječe na trajanje vokala (broj slogova u riječi, izgovor izoliranih riječi ili u vezanome tekstu, tempo artikulacije i dr.), cilj je ovog istraživanja izmjeriti prosječno, minimalno i maksimalno trajanje u milisekundama (ms) naglašanih vokala te zanaglasnih i prednaglasnih dužina na istom broju vokala kod svih govornika. Uspoređivalo se kretanje tona i trajanje vokala u naglasnim parovima: kratkouzlazni – kratkosilazni, dugouzlazni – dugosilazni te akut –

⁷ Šimunović, Petar (2006) *Rječnik bračkih čakavskih govora*, Biblioteka Brački libar, Brevijar, Supetar.

⁸ Ivelić, Ivo (2015) *Prožniški libar*, Biblioteka Baština 37, Naklada Bošković Split, Split.

dugouzlazni. Naglasci će biti oprimjereni spektrografskim slikama uske analize, kretanja tona i intenziteta izrađenim u programu Praat (Boersma i Weenink 2015).

3. Rezultati i rasprava

3.1. Rezultati slušne procjene

Očekivano, slušna je verifikacija pokazala da svih 15 govornika u spontanome govoru ostvaruje KS⁹ (primjerice u riječima: *pàrk, pòšto, dōma, dīzot*) i DS (naprimjer u riječima: *mūž, škōlu, dōn, tēga*) naglasak, dok AK ostvaruje većina govornika (njih 13), primjerice u riječima *dicē, izī, komīn, ovāc, tetē, rodī, diplomirāla, svāšta, sīr*. Jedna ženska govornica srednje dobi i jedan muškarac starije dobi u snimljenom uzorku nisu ostvarili AK, zamjenjivali su ga s DS (*sīr, Brāč*) i s DU (*plāža, tāko*), isto je potvrđeno i akustičkom analizom. To je u novije vrijeme zamijećeno i u nekim čakavskim tronaglasnim sustavima te u četveronaglasnim sustavima, koji su nekada imali AK. Naime, Kalogjera, Fattorini Svoboda i Josipović Smojver (2008) za govor grada Korčule tvrde da se slušno percipiraju četiri novoštokavska naglasaka i u kojemu se arhaični AK zamjenjuje naglaskom sličnom novoštokavskom DS. Kod ovo dvoje govornika tu pojavu zamjene AK obrazlažemo sociolingvističkim razlozima, tj. izvanjskim društvenim čimbenicima zanimanja (lokalni političar i turistička referentica). Iako svi snimljeni govornici ostvaruju i DU naglasak (primjeri iz spontanoga govora govornika: *aktivnost, također, televizija, kamenárstvo, ambalāže, analiza, sústava*), to nije u koliziji s tronaglasnim čakavskim sustavom, stoga što se to događa na riječima koje govornici poznaju iz standardnoga govora i za koje nema potpore u *Rječniku bračkih čakavskih govora* (Šimunović 2006). Uz to, neki govornici, posebno stariji, na takvim riječima iz standardnoga govora ostvaruju AK, što je prilagodba naglasnome sustavu mjesnoga govora (*diplomirāla, sezōnski*). Neke pak primjere koji su u *Rječniku bračkih čakavskih govora* (Šimunović 2006) označeni AK, dio govornika izgovara alofonski s DU, iako u svom sustavu koriste AK (primjeri poput *tāko, živin, komínima, mládost, pitāla*). Razvidno je da neki govornici ostvaruju DU za jedan slog naprijed, tj. na mjestu gdje je bila prednaglasna dužina i ispred finalnoga KS vokala (*živēn / živēn, zīma / zimā*). S obzirom na to da se u

⁹ Dalje u tekstu koristit će se skraćenice: KS za kratkosilazni, KU za kratkouzlazni, DS za dugosilazni, DU za dugouzlazni i AK za akut.

prethodnim radovima o čakavskim govorima ne spominje postojanje KU naglasaka, posebno je zanimljivo da su ga svi govornici ostvarivali. KU se naglasak uglavnom ostvarivao na mjestima na kojima *Rječnik bračkih čakavskih govora* (Šimunović 2006) donosi KS ili prednaglasnu dužinu prije njega, što je ovjereno na mnogim primjerima, poput: *famèja / famèja, glèdan / glèdon, stàra / stòrà*. KU se ostvaruje kod većine govornika i u riječima iz standardnoga govora, u sredini riječi poput *praùnuka, domàcica, mehàničar, tehnòlogija*, u inicijalnoj poziciji riječi poput *òmladina, òtac, prèpelicà, ròditelji, ìspit, nògama, òdlaska, pòsao* (javlja se i kao *pòsāl*), *vrtiću, život*, u pridjevima i priložima na početnoj poziciji i u sredini riječi poput *dòbro je, zlòčesta, stàra, mlàdenačko, poštèno*, u glagolskim oblicima poput *òženjen*, sa zanaglasnim dužinama kao *pjèšāk, màndāt*, iz razgovornoga stila poput *kàfíc*. Nadalje, KU se ostvaruje i u dijalektalnim riječima u različitim oblicima poput *čòvika, nèdijlòn, gòdin, d'rva, dròbe, dòma, pàsa, stòlon, uglàvnon*, u negacijama se ostvaruje kao preskočeni s jednosložnih prezentskih oblika poput *nè dān, nè znān*, u nekim zamjenicama poput *mène*, u skraćenim infinitivnim oblicima poput *pòjist'*. Izgovorni ostvaraj KU kod Pražničana možemo djelomično obrazložiti i time da govornici koji imaju tonemičnost u svom sustavu, lakše usvajaju KU, nego oni sa samo dinamičkim sustavom.

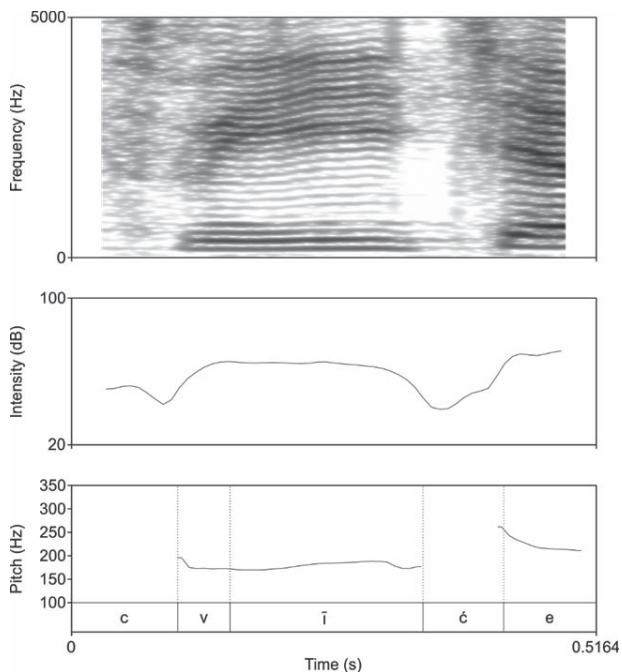
Dakle, iako prethodna istraživanja (Šimunović 2009; Galović 2017) ne spominju KU i DU naglasak ni kao alofone u pražničkome govoru, početna pretpostavka nije bila samo negativna. Naime, izoliranost se Pražnica smanjuje, a utjecaj školovanja, medija i drugih čimbenika povećava se, što zamjećuju i Vuković (2006) za govor Selaca i Galović (2012) za govor Milne.

Slušnom je analizom također utvrđeno da su zanaglasne dužine zastupljene kod svih govornika mlađe i srednje dobne skupine te kod tri starija govornika ($N_z=8$ i $N_M=5$), primjerice: *ìnāce (sam), ìdèn, s'rcèn, (s) mènòn*. Prednaglasne dužine ostvaruje pet žena i jedan muškarac ($N_{ST}=3$, $N_{SR}=1$ i $N_{ML}=2$), na primjer u riječima: *kùpìt, mlìkòn, crìkvù*. Prethodna istraživanja (Šimunović 2009; Galović 2017) govoreći o dužinama u pražničkom govoru potvrđuju ostvaraj prednaglasnih dužina samo ispred silaznih naglasaka, a za zanaglasne tvrde da su se pokratile. Prvu tvrdnju potvrđuju i rezultati ovoga istraživanja, a što se tiče zanaglasnih, potonje se ostvaruju zbog fonoloških razloga, tj. ispred zvonkih glasova (*ìdèn, s'rcèn, (s) mènòn*), u nekim glagolskim oblicima (*poglèdāš*) te u primjerima iz standardnoga jezika (*pjèšāk, màndāt*).

3.2. Rezultati akustičke analize

3.2.1. Akustičke vrijednosti kretanja tona i intenziteta

Zvučno je vrlo zanimljiv AK, koji ima najviši ton na naglašenom vokalu¹⁰ ($F_0 = 125:187$) te još viši na zanaglasnom kod muškaraca i žena (154:232), što je razvidno i na akustičkoj slici, koja pokazuje skok intenziteta i tona na naglašenom slogu u drugom dijelu trajanja vokala koji se reflektira i porastom tona na zanaglasnom slogu (slika 1).

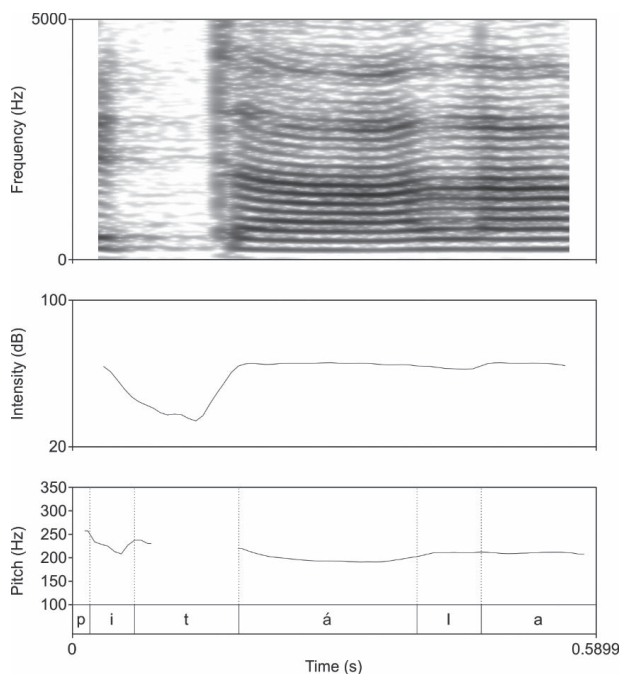
Slika 1. Sonogram uske analize, kretanje intenziteta i tona za riječ *cviče*

Akustički podatci kretanja tona potvrđuju slušnu procjenu AK u čakavskom govoru, ali i kako ga u posavskom govoru Gundinaca opisuje Užarević (2011), slijedeći davni opis Ivšića (1911) te akustički opis Vlašić Duić i Pletikos (2014), koje su istraživale AK u čakavskom, kajkavskom i staroštokavskom govoru. Dakle, i ovo je istraživanje potvrdilo status AK kao tonskoga

¹⁰ Prosječne vrijednosti F_0 donesene su respektivno za muške i ženske glasove.

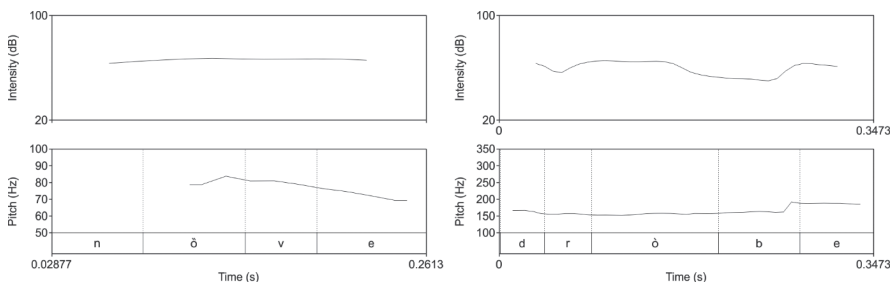
naglaska. Na temelju akustičke analize tona, intenziteta i glasnoće, Langston (2015: 71) zaključuje da je akut „temeljno ravan” te da ne posjeduje posebno jasno vlastito obilježje, osim što nije ravan. S time se uvjetno možemo složiti kad je riječ o utjecaju dugouzlaznoga naglasak iz standardnoga govora koji je ravan i dug kao i gore opisani naglasak. No, u arhaičnim govorima poput pražničkoga, akut i dalje slijedi opis Ivšića i Belića. U opisu govora Kukljice na otoku Ugljanu, Benčić (2014: 23) utvrđuje sporadičnu uporabu akuta, a kad se javlja tipičan je s tonskim skokom (penje se oko 80 Hz u naglašenom slogu).

DU naglasak ostvaruje se alofonski najčešće u riječima iz standardnoga govora te u nekim dijalektalnim što možemo interpretirati prozodijskim olakšanjem, ali i lakoćom izgovora u sustavu s tri naglasak. Njegov ostvaraj u usporedbi sa sustavnim AK, može se poduprijeti akustički, jer je očekivano nižega prosječnoga tona kod muškaraca i žena (106:188) i povisuje se neznatno u zanaglasnom slogu (120:209) (Tablica 1), što se na akustičkim slikama očituje kao blagi rast tona (slika 2).

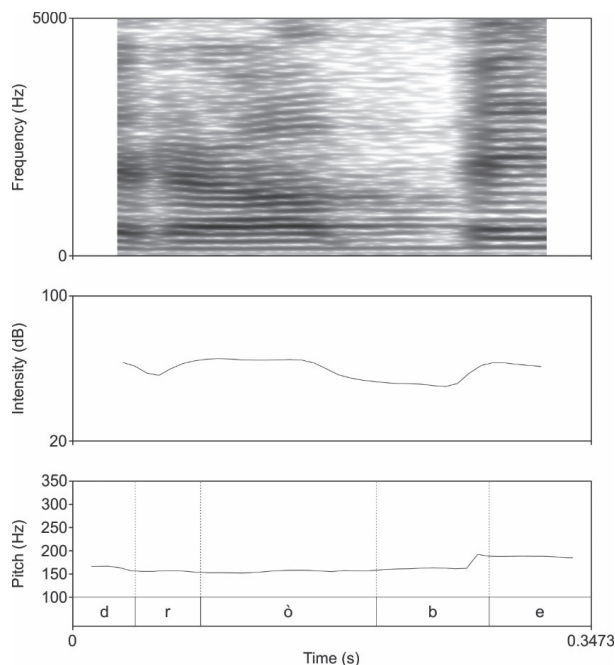
Slika 2. Sonogram uske analize, kretanje intenziteta i tona za riječ pitála

KS naglasak prosječno je istoga tona na naglašenom slogu kao kod DS kod muškaraca (117: 116), dok je kod žena očekivana razlika višega tona u izgovoru DS nego kod KS (213: 179). Kao zanimljivost ovog istraživanja, navodimo ostvarenje KU naglasaka i na bračkom leksiku (npr. *dròbe*), koji je prosječno nešto nižega tona na naglašenom slogu nego KS kod muškaraca i ima viši ton na zanaglasnom slogu u odnosu na naglašeni slog u usporedbi s KS, koji je niži na zanaglasnom slogu nego naglašenom. Izneseno se poklapa i sa zaključkom Pletikos i Vlašić (2007) da se silazni naglasci znatno razlikuju od uzlaznih po znatno nižem tonu zanaglasnog vokala u odnosu na naglašeni.

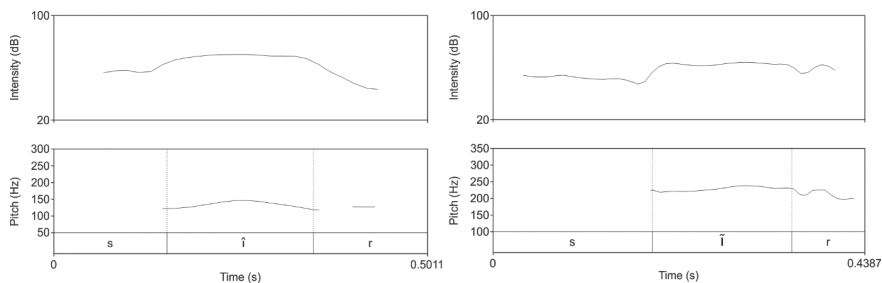
Slika 3. Usporedba kretanja intenziteta i tona za KS (lijevo) i KU (desno)

Što se tiče raspršenja F_0 ($S. D. F_0$) u kontinuiranom spontanom govoru, prosječne vrijednosti za sve naglaske u naglašenom slogu te za gotovo sve zanaglasne slogove zamjetno su veće kod žena, što znači da žene govore razvedenijom intonacijom, što se očituje raspršenim tonskim vrijednostima. Samo u zanaglasnom slogu iza DS naglasaka muškarci imaju veće raspršenje od žena, znači samo na nenaglašenom slogu (Tablica 1). Zanimljivo je da su svi frekvencijski rasponi na naglašenim i nenaglašenim slogovima veći kod žena, čak i kad se uzme u obzir razlika u F_0 između muških i ženskih glasova. Najveći tonski raspon prisutan je kod muških i ženskih glasova u naglašenom slogu DS naglasaka i kod AK.

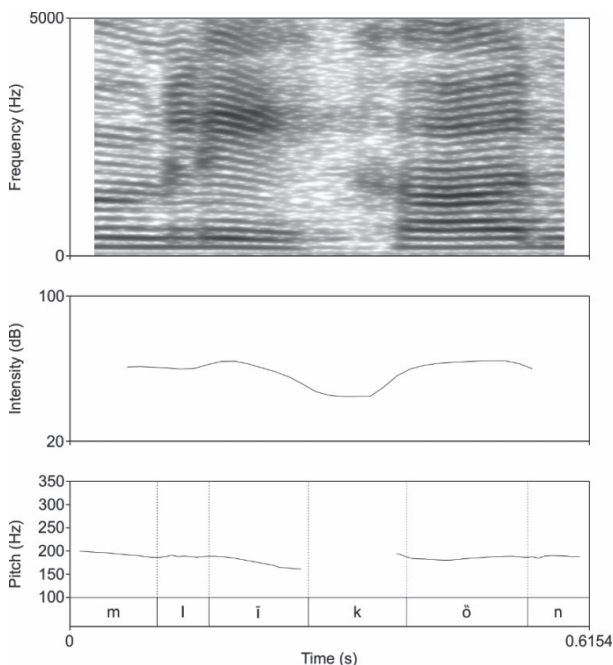
Slika 4. Sonogram uske analize, kretanje intenziteta i tona za riječ *dròbe*

Kod nekih otočkih govora koji su ostvarivali AK, a danas ga više nemaju, zamijećeno je da je zamijenjen DS (Kalogjera, Fattorini Svoboda i Josipović Smojver 2008: 9). I u pražničkom govoru dolazi do zamjene AK s DS, čak i kod govornika koji ostvaruju AK. Na slici 5 mogu se vidjeti kretanja intenziteta i tona u riječi [*sîr*] kad je izgovara muškarac s DS naglaskom te u istoj riječi kad je izgovara žena s AK [*sîr*].

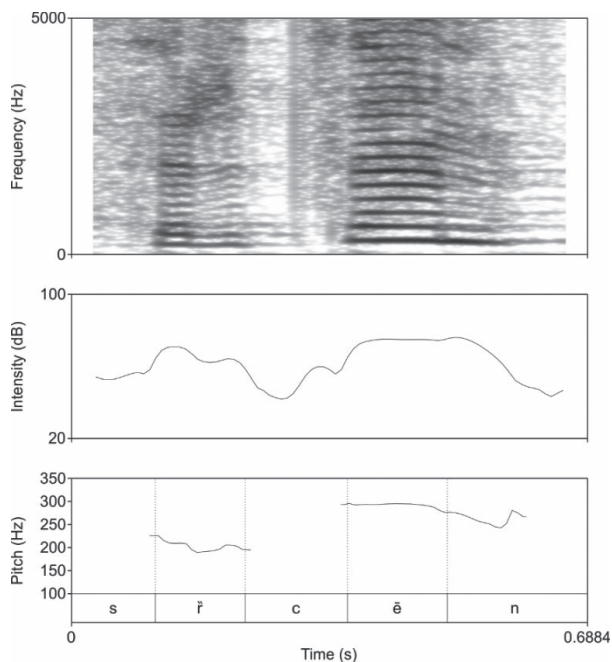

Slika 5. Kretanje intenziteta i tona za riječi *sîr* i *sîr*

Na slikama intenzitetskih odnosa, razvidno je da veći intenzitet (u dB) u zanaglasnom slogu kod ostvaraja AK slijedi porast tona (slika 1 u sredini), dok su intenziteti kod DU podjednako jaki u naglašenom i nenaglašenom slogu (slika 2 u sredini). Kod ostvaraja KU intenzitet se drži podjednako u oba sloga, nije jači na kratkim zanaglasnim slogovima (slika 4). Intenzitet na prednaglasnim dugim slogovima iza kojega slijedi naglašeni KS slabiji je nego na finalnom naglašenom slogu (slika 6), dok je snažniji kad slijedi zanaglasno iza KS (slika 7). Što se tiče tonskoga kretanja, on je podjednak za KS bez obzira na mjesto naglasaka (slika 3, lijevo). DS naglasak najviše se približava intenzitetski ostvaraju dužina. Jakost mu se zadržava tijekom trajanja naglašenoga sloga, dok ton nakon jezgre s najvišom vrijednošću blago pada (slika 5, lijevo).

Slika 6. Sonogram uske analize, kretanje intenziteta i tona za riječ mlikøn

Slika 7. Sonogram uske analize, kretanje intenziteta i tona za riječ sčćen

Tablica 1. Vrijednosti tona (F_0) u Hz za sve naglaske

Naglasci	F_0	Muškarci			Žene		
		Naglašeni	Zanaglasni	Razlika	Naglašeni	Zanaglasni	Razlika
KS	Min.	93	69	24	104	97	7
	Maks.	141	137	4	241	245	-4
	\bar{X}	117	98	19	179	173	6
	S.D.	18	23		36	40	
KU	Min.	79	102	-23	143	152	-9
	Maks.	140	155	-15	247	282	-35
	\bar{X}	113	121	-8	183	210	-27
	S.D.	20	20		30	39	
DS	Min.	73	66	7	149	148	1
	Maks.	157	136	21	297	276	21
	\bar{X}	116	100	15	213	198	15
	S.D.	24	50		37	33	

Naglasci	F ₀	Muškarci			Žene		
		Naglašeni	Zanaglasni	Razlika	Naglašeni	Zanaglasni	Razlika
DU	Min.	90	95	-5	154	163	-9
	Maks.	129	137	-8	276	270	6
	\bar{X}	106	120	-14	188	209	-21
	S.D.	14	14		30	30	
AK	Min.	89	115	-26	132	188	-56
	Maks.	172	184	-12	274	274	0
	\bar{X}	125	154	-29	187	232	-45
	S.D.	24	27		33	31	

3.2.2. Trajanje naglašanih vokala i dužina

Ukupno prosječno najduže traju naglašeni vokali pod AK (161 ms) i pod DS naglaskom (160 ms). DS najduže traje i prema vrijednostima izmjerenima za hrvatski suvremeni govor (Bakrana 1985/86: 144, Pletikos 2008: 143). Kod žena je zabilježeno najdulje prosječno trajanje DS naglasaka (165 ms) te najdulje maksimalno trajanje AK (330 ms) (Tablica 2). Ukupno prosječno trajanje za DU naglasak iznosi 143 ms, što je 17 ms kraće od trajanja DS, što se ujedno poklapa sa zaključkom koje iznosi Pletikos (2008: 143) da dugi silazni naglasci traju oko 10 ms duže od dugih uzlaznih. AK nije bio uključen u spomenutom istraživanju, a u ovome je izmjereno da naglašeni vokal pod AK ima gotovo jednako ukupno prosječno trajanje kao i pod DS. Jednako ukupno prosječno trajanje (84 ms) imaju i KS i KU naglasak. Zanimljivo je ove rezultate usporediti s trajanjem naglašanih vokala u hrvatskom suvremenom govoru¹¹ u kojem vokal s KS traje 110,5 ms, a s KU 107,8 ms (Pletikos 2008: 93). Te su vrijednosti više od prosječnih vrijednosti za KS i KU u pražničkome govoru, a bliže su njihovim maksimalnim vrijednostima (KS 104 i 114 ms; KU 96 i 116 ms).

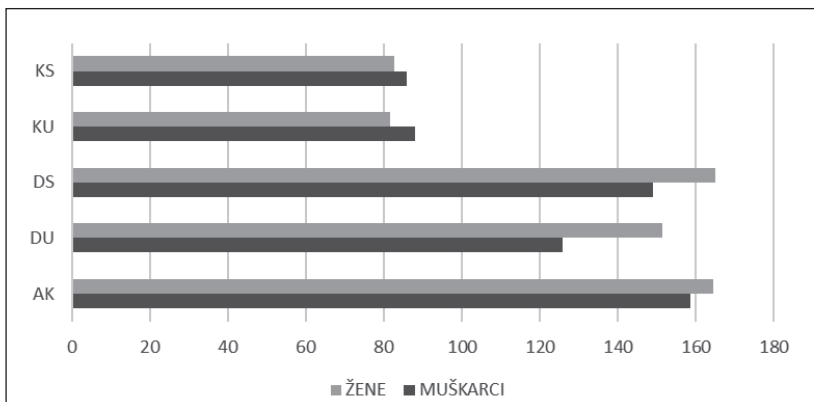
Najveće je raspršenje rezultata kod AK (S.D. 64) za ukupno prosječno trajanje i za prosječno trajanje kod žena. Kod žena vokal s AK traje od 79 do 330 ms (ujedno i najduže maksimalno trajanje), a veliki raspon trajanja za AK navode i Vlašić Duić i Pletikos Olof (2014) i to kod samo jedne ispitanice od (192 ms do 260 ms). Najmanje je raspršenje zabilježeno za prosječno trajanje naglašenog vokala kod muškaraca pod KU naglaskom (S.D. 6).

¹¹ Trajanje naglašanih vokala je izračunato skupno za riječi s različitim brojem slogova (Pletikos 2008).

Tablica 2. *Trajanje naglašanih vokala u ms*

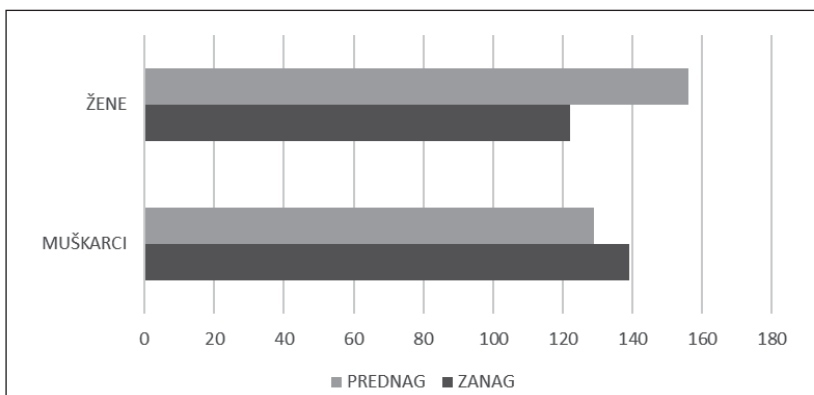
	Trajanje	Muškarci	Žene	Ukupno
KS	Min.	67	62	62
	Maks.	104	115	115
	\bar{X}	86	83	84
	S.D.	16	15	16
KU	Min.	83	35	35
	Maks.	96	116	116
	\bar{X}	88	82	84
	S.D.	6	22	19
DS	Min.	86	75	75
	Maks.	168	228	228
	\bar{X}	149	165	160
	S.D.	32	43	42
DU	Min.	108	110	108
	Maks.	160	210	210
	\bar{X}	126	151	143
	S.D.	19	30	31
AK	Min.	109	78	78
	Maks.	229	330	330
	\bar{X}	159	164	161
	S.D.	46	64	64

Eksperiment slušne procjene prihvatljivosti govora na temelju različitoga trajanja naglašanih vokala proveo je Bakran (1985/86). Rezultati eksperimenta pokazali su osjetljivost izvornih govornika-procjenitelja „na odnose trajanja segmenata govora” (Bakran 1985/86: 146). Naime, zaključak je eksperimenta da odnos trajanja dugih prema kratkim vokalima veći od 1,26 uzrokuje da govor zvuči procjeniteljima neurbanije i udaljenije od standarda. Iz rezultata za prosječno trajanje naglašanih vokala (slika 8) razvidno je da žene duge naglaske izgovaraju duže od muškaraca, a kraće naglaske kraće, te da im je odnos između dugih i kratkih naglasaka znatno veći od 1,26. Taj je omjer i kod muškaraca veći od 1,26, što bi značilo da trajanje naglašanih vokala također pridonosi tome da govornici pražničkoga zvuče udaljenije od hrvatskog standardnog govora.

Slika 8. *Prosječno trajanje naglašениh vokala u ms*

Vokali s dužinama u pražničkom govorniku vrlo su dugi: najduži su s prednaglasnim dužinama kod žena (156 ms, S.D. 33), a potom sa zana-glasnim dužinama kod muškaraca (139 ms, S.D. 43). Samo jedan snimljeni muški govornik, srednje dobne skupine, ima prednaglasne dužine (129 ms), a prosječno trajanje vokala sa zana-glasnim dužinama kod žena iznosi 122 ms (S.D. 41) (slika 9).

Slika 9. *Prosječno trajanje prednaglasnih i zana-glasnih dužina u ms*

Vrijednosti su zana-glasnih dužina u pražničkom govorniku negdje između onih za prihvaćeni (109 ms) i prihvatljivi (181 ms) tip hrvatskoga jezika (Škarić 2009: 128) te su mnogo duže od onih izmjenjenih za standardni govor

(67 ms) (Bakran 1985/86). Pletikos (2008) piše o utjecaju vrste naglasaka na zanačlasni vokal te utvrđuje kako on traje duže nakon kratkih te nakon silaznih naglasaka. U govoru Pražničana zanačlasne dužine ostvarivale su se uglavnom nakon KS i KU, a rjeđe nakon DS naglasaka. Na slici 9 iznesene su ukupne vrijednosti trajanja dužina, neovisno o tome koji im je naglasak prethodio.

4. Zaključak

Slušna je procjena spontanoga govora izvornih govornika iz Pražnica pokazala kako svi očekivano ostvaruju KS i DS naglasak, većina ostvaruje AK te svi ostvaruju KU i DU naglasak, i to u riječima iz standardnoga jezika i dijalekta. Govornici koji nemaju AK zamjenjuju ga DU i DS, a potonji zamjenjuje AK i u nekim riječima i kod govornika koji imaju AK. Većina govornika ($N=13$) svih dobnih skupina ostvaruje zanačlasne dužine, a prednaglasne samo njih šestoro ($N_{ST}=3$, $N_{SR}=1$ i $N_{ML}=2$). Akustički podaci o kretanju tona i intenziteta u naglašenom i zanačlasnom vokalu potvrdili su rezultate slušne procjene. Kod AK je ton najviši te dolazi do skoka intenziteta i tona te porasta tona na zanačlasnom vokalu. Vokal s DU naglaskom nižeg je prosječnog tona od AK te ostaje ravan u zanačlasnom slogu. Kod muškaraca je prosječno isti ton na naglašenom vokalu kod DS i KS, dok je kod žena viši ton u izgovoru DS nego KS. Rezultati potvrđuju da se silazni naglasci razlikuju od uzlaznih po znatno nižem tonu zanačlasnoga vokala u odnosu na naglašeni, što je svojstveno i za suvremeni hrvatski govor (Pletikos i Vlašić 2007). Intenzitet kod DU i KU drži se podjednako u oba sloga, dok je na prednaglasnim dugim slogovima iza kojega slijedi KS slabiji nego na završnom naglašenom slogu, a snažniji je kad slijedi zanačlasno iza KS. DS se naglasak intenzitetski najviše približava ostvaraju dužina. Prosječno ukupno najduže trajanje imaju naglašeni vokali pod DS i AK, dok prosječno jednako kratko traju vokali pod KS i KU naglaskom. Vokal pod DS traje prosječno 17 ms duže od DU što se poklapa s tendencijama u suvremenom hrvatskom govoru (Pletikos 2008). Najduže traju prednaglasne dužine kod žena, a zanačlasne dužine duže su nego što je zabilježeno za standardni govor.

Valjalo bi istaknuti da ovo istraživanje nije imalo namjeru propitati fonološki naglasni sustav pražničkoga govora u odnosu na prethodne opise koji su se oslanjali na slušnu percepciju i koji ga opisuju tronaglasnim sustavom, već akustički ispitati slušnu verificiranu inspekciju suvremenoga govora izvornih govornika. Taj tako slušno i razlikovno zamjetan „pjevni”

dojam pražničkoga govora, intonacijske razvedenosti i unutar govora otoka Braća, prema ovim zvučnim rezultatima možda duguje i bogatom naglasnom izboru. Istraživanje je pokazalo da se KU i DU naglasci ne ostvaruju samo alofonski. Naravno, ne može se sa sigurnošću tvrditi je li ta pojava uvjetovana samo suvremenim društvenim utjecajima kao što su školovanje, povećana komunikacija i medijska izloženost, s obzirom na to da je AK sačuvala većina snimljenih govornika. Kako je AK često opisan na temelju slušne procjene, u fonološkom povijesnom nastajanju, a znatno rjeđe i akustički (Vlašić Duić i Pletikos Olof 2014), nadamo se da će i ovo istraživanje doprinijeti njegovu zvučnom opisu.

Zahvala

Zahvaljujemo govornicima iz Pražnica na otoku Braću, koji su pristali sudjelovati u istraživanju, a prema dogovoru navodimo njihove inicijale i godinu rođenja: A. G. (68), AL. B. (31), A. B. (28), D. B. (72), S. B. (22), M. B. (43), N. B. (50), P. B. (42), I. J. (48), J. E. (63), V. G. (32), F. J. (89), M. J. (47), B. J. (21) i K. K. (66).

Napomena: Ovo je istraživanje provedeno u okviru projekata voditeljice prof. dr. sc. Gordane Varošaneć-Škarić *Forenzična fonetika: mjere fundamentalne frekvencije (F0) muških govornika* (2015) i *Usporedba akustičkih parametara općega hrvatskoga izgovora s dijalektalnim izgovorom i drugim jezicima* (2017), koje je financiralo Sveučilište u Zagrebu.

Literatura

- Bakran, Juraj (1985/86) „Ortoepija na drugi način”, *Jezik*, 33, 5, 143–148.
- Bašić, Martina (2012) *Kvantitativna sociolingvistička analiza crikveničkoga govora*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bašić, Martina (2016) „Varijabla G jd., NA mn. imenica ženskoga roda u crikveničkome govoru”, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 42, 2, 289–307.
- Benčić, Mislav (2014) *Opis govora Kukljice*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Biočina, Zdravka, Iva Bašić, Gordana Varošaneć-Škarić (2017) „Prozodijski sustav Pražnica”, *Jezik i njegovi učinci*, Zagreb, HDPL: Srednja Europa, 26–26.

- Biočina, Zdravka i Gordana Varošaneć-Škarić (2017) „Speaker recognition from the island of Brač”, *26th Annual Conference of the International Association for Forensic Phonetics and Acoustics*, ur. Gordana Varošaneć-Škarić i Anita Runjić Stoilova, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 109–112.
- Boersma, Paul i David Weenink (2015) *Praat: doing phonetics by computer* (verzija 6.0.31), <http://www.praat.org/>.
- Galović, Filip (2012) „Fonološke značajke govora Milne na otoku Braču”, *Čakavska rič*, Split, 87–100.
- Galović, Filip (2013) „Jezične osobitosti govora mjesta Ložišća na otoku Braču”, *Fluminensia* 25 (1), 181–198.
- Galović, Filip (2014) „Govor Donjega Humca”, *Jezikoslovlje*, 15, 2-3, 231–267.
- Galović, Filip (2017) „Fonološki sustav pražničkoga govora”, *Fluminensia* 29 (2), 91–110.
- Hraste, Mate (1940) „Čakavski dijalekat ostrva Brača”, *Srpski dijalektološki zbornik* X, 1–66.
- Hraste, Mate (1951) „O štokavskim govorima na Hvaru i Braču”, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu I*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 379–395.
- Ivšić, Stjepan (1911) „Prilog za slavenski akcenat”, *Rad JAZU* 187.
- Kalogjera, Damir (1985) „Attitudes toward Serbo-Croatian language varieties”, *International Journal of the Sociology of Language*, 52, 93–109.
- Kalogjera, Damir, Mirjana Svoboda, Višnja Josipović Smojver (2008) *Rječnik govora grada Korčule*, Novi Liber, Zagreb.
- Kapović, Mate (2015) *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Kišiček, Gabrijela (2012) *Forenzično profiliranje i prepoznavanje govornika prema gradskim varijetetima hrvatskoga jezika*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Kuzmić, Martina (2009) „Korčulanski riječnik (prikaz)”, *Čakavska rič*, 1-2, Split, 176–179.
- Labov, William (1972) *Sociolinguistic Patterns*, Philadelphia, Philadelphia University of Pennsylvania Press.

- Langston, Keith (2006) *Čakavian Prosody. The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*, Slavica, Bloomington, Indiana.
- Langston, Keith (2015) *Čakavska prozodija. Naglasni sustavi čakavskih govora*, Zagreb, Matica hrvatska (prijevod).
- Menac-Mihalić, Mira (1985) „Neki štokavsko-čakavski govorni odnosi”, *Hrvatski dijalektološki zbornik 7*, Zagreb, 169–172.
- Menac-Mihalić, Mira (2010) *Mali razlikovni rječnik milnarskoga govora // Ce / ur. Mira Menac-Mihalić, Milna: Općina Milna, 82–119.*
- Moguš, Milan (1977) *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb.
- Pletikos, Elenmari i Jelena Vlašić (2007) „Acoustic description of Croatian accents”, *Studia Phonetica Posnaniensia, An International Journal for Linguistic Phonetics*, 8, 27–49.
- Pletikos, Elenmari (2008) *Akustički opis hrvatske prozodije riječi*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Sujoldžić, Anita, Petar Šimunović, Božidar Finka, Pavao Rudan (1988) „Sličnosti i razlike u govorima otoka Brača kao odraz migracijskih kretanja”, *Rasprave zavoda za jezik*, 14, Zagreb, 163–184.
- Šimunović, Petar (1975) „Ogled jezičnih osobina bračke čakavštine”, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 11/12 (1), 497–517.
- Šimunović, Petar (1977) „Čakavština srednjodalmatinskih otoka”, *Čakavska rič*, 1, Split, 5–65.
- Šimunović, Petar (2006) *Rječnik bračkih čakavskih govora*, Biblioteka Brački libar, Brevijar, Supetar.
- Šimunović, Petar (2009) Značajke pražničkoga govora, u: Dorotić, Tomislav, *U pustinji ljubavi*, Ogranak Matice hrvatske Split, Split.
- Šimunović, Petar (2011) *Čakavska čitanka*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb.
- Škarić, Ivo (2007) Fonetika hrvatskoga književnog jezika, u: Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Ivo Škarić i Stjepko Težak, *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 17–157.
- Škarić, Ivo (2009) *Hrvatski izgovor*, Nakladni zavod Globus, Zagreb.
- Šprljan, Nataša (2015) *Opis govora Selaca na Braču s posebnim naglaskom na akcentuaciju (u usporedbi s okolnim mjestima)*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

- Užarević, Josip (2011) „Novi akut na tuđicama”, *Šokačka rič*, 6, 23–50.
- Varošaneć-Škarić, Gordana i Gabrijela Kišiček (2009) „Izvanjske indeksikalne osobine govornika varaždinskoga i osječčkoga govora”, *Suvremena lingvistika*, 1, 67, 109–125.
- Vlašić Duić, Jelena i Elenmari Pletikos Olof (2014) „Akustičke posebnosti akuta u čakavskom, kajkavskom i staroštokavskom govoru”, ur. Ismail Palić i Munir Drkić, *Sarajevski filološki susreti II: Zbornik radova. Knjiga I*, Sarajevo: Bosansko filološko društvo, 21–44.
- Vuković, Siniša (2006) „Akcentatski sustav selačkoga govora”, *Čakavska rič*, 34 (1–2), 191–202.

SUMMARY

Zdravka Biočina, Gordana Varošaneć-Škarić i Iva Bašić THE PROSODIC SISTEM OF PRAŽNICA

This paper examines the prosodic system of the Čakavian dialect of Pražnica. Previous studies of Čakavian dialects spoken on the island of Brač have revealed the existence of a classic Čakavian three-accent system, consisting of a short-falling accent, a long-falling accent, and an acute, as well as pre-accentual length. This paper does not intend to question previous studies of the Brač local dialects, because these have been based mainly on listeners' perceptions, but it intends to demonstrate and describe the complex prosodic system of the dialect of Pražnica through acoustic analysis. Furthermore, the paper aims to find out if older speakers have preserved a more archaic prosodic system in comparison with groups of younger and middle-aged speakers. For this purpose, 15 speakers were recorded and divided into groups according to age and gender. The criteria for selecting the speakers were that they had to be originally from Pražnica, that they had lived there for the last 10 years, and that both of their parents were from Pražnica. The material for recording consisted of an open list of topics for spontaneous spoken utterance. Words with the least influence of sentence intonation on the lexical tone were chosen for acoustic analysis in Praat. Frequency direction, frequency range, and duration as well as the tone level of the post-accented syllable were calculated and examined for vowels with different accents and phonological quantity. The results of the acoustic analysis show that the speakers from Pražnica, apart from the expected three Čakavian accents and pre-accentual length, also have short-rising and long-rising accents and post-accentual length. No major differences were found in the prosodic system in terms of age or gender, except for greater tone differentiation among female speakers.

Keywords: *Čakavian dialect; prosody; Pražnica; sociophonetics; acoustic analysis*